

Vo výchove detí niekedy znamená menej príkazov viac poslušnosti

Mgr. Júlia Varholíková, Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie

Svet, v ktorom žijeme si vyžaduje rešpektovanie pravidiel, či už písaných alebo nepísaných. Žijeme v zložitých sociálnych štruktúrach a tieto so sebou prinášajú jednotlivé zákony. V priebehu vývinu sa dieťa postupne stretáva s rôznosťou týchto pravidiel. Musí sa im podriaďovať doma, v škôlke, v škole, medzi kamarátmi. Pravidlá nám prinášajú poriadok do každodenného fungovania a pomáhajú nám definovať vlastné miesto v skupine.

Kým je dieťa malé, rodičia mu sprostredkujú tento svet pravidiel prostredníctvom zákazov a príkazov až do chvíle, kým sa uňho nedovŕši morálny vývin (k tomuto vo väčšej alebo menšej miere u zdravých jedincov dochádza v adolescencii). Tieto príkazy a zákazy majú rôzny charakter, niekedy sa jedná o zachovanie života (keď svieti červená na semafore, tak musíme stáť) až po menej dôležité, ale za to pomáhajúce napr. udržať zdravý chod domácnosti.

Samotné dieťa sa k týmto príkazom a zákazom stavia v rôznych fázach vývinu rôzne, čím je staršie, tým viac uvažuje nad zmysluplosťou toho, čo musí. Pre každého človeka je dôležité rozumieť zmyslu toho, čomu sa venuje, to isté platí aj pre deti.

Používanie zákazov a príkazov sa stalo neoddeliteľnou súčasťou výchovy dieťaťa, ale ako ich používať, aby výchova ostala výchovou a nezmenila sa na drezúru? Aj v tomto platia určité pravidlá:

- Dávajte ich len toľko, koľko si ich sami zapamätáte. Pretože inak nemôžete byť dôslední a keď sa dieťa naučí, že keď mu niečo prikážete, nemusí to nakoniec urobiť a nič sa nestane, tak sa naučí, že príkazy a zákazy nemajú žiadnu váhu. Jednoducho ich nebude akceptovať pretože nemusí a tento model sa bude ťažko preúčať na iný.
- Uvedomte si koľko príkazov a zákazov dieťa denne počuje a položte si otázku, čo je pre vás dôležité, aby dieťa spĺňalo a v čom mu môžete dôverovať a čo si jednoducho môže urobiť po svojom. Vyberte si zopár, ktoré sú pre vás dôležité, aby sa dodržiavali, ale nie všetko naraz. Niekedy je menej viac.
- Dieťa neakceptuje príkazy a zákazy vtedy, ak sa naučilo, že to nemusí robiť alebo vtedy, keď má celý život takto štruktúrovaný – je nimi presýtené a nepamätá si ich alebo voči tomu vzdoruje.
- Ak niečo poruší, stanovte dôsledky a trvajte na nich. Môžete si ich vytvoriť spoločne s dieťaťom a nenechajte sa obmäkčiť. Pre dieťa je veľmi nátlakové žiť vo svete, ktorý sa skladá len z príkazov a zákazov. Na druhej strane, ak dieťa žije v neštruktúrovanom svete bez hraníc, môže to uňho vyvolávať pocity úzkosti. Chod sveta, ktorý nemá určitý poriadok pôsobí na dieťa veľmi neisto a nedáva mu pocit bezpečia.
- Niekedy je viac nápomocné deti previesť nebezpečnou situáciou – napr. nezakázať dieťaťu byť blízko sviečky, ale pokiaľ sa o plameň sviečky zaujíma, tak byť pri ňom, chytiť mu ruku, pomaly približovať k ohňu, aby mohlo začítiť teplo a komentovať celú situáciu. Dieťa tak samo pochopí, že horúce páli, že to môže spôsobiť bolesť a uvedomí si, že nie je dobrý nápad dotýkať sa ohňa. Je veľký rozdiel, keď sa niečo naučí prostredníctvom vlastnej skúsenosti s bezpečným vedením cez ohrozujúcu situáciu a tým, že dostane informáciu, aby to nerobil a navyše nerozumie prečo. Človek si lepšie zapamätá vlastný zážitok, ktorý zahŕňa aj racionálne spracovanie aj prežívanie ako len samotnú racionálnu informáciu. Táto stratégia je veľmi vhodná, ale v reálnom živote existujú aj situácie, ktoré si vyžadujú aj rýchly zásah do správania dieťaťa, aby predišlo niečomu, čo ho (alebo iného človeka) ohrozuje na živote alebo

na zdraví a to aj bez rozsiahleho komentára. V kritických momentoch jednajte, vysvetľujte a sprevádzajte vtedy, ak je na to priestor a čas.